

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
автоматизованої інформаційної системи «Кодекс». Створена в Інституті рукопису НБУВ база даних «Кодекс» практично не має обмежень ні за структурою, ні за розміром, і її наповненість залежить винятково від швидкості внесення інформації і обумовленого мінімуму даних визначених для професійного наукового опису. Таким чином, створення та наповнення сучасної інформаційної системи в Інституті рукопису НБУВ дасть можливість суттєво підвищити ефективність використання комплексної інформації в цій предметній галузі, вести роботи з реєстрації та дослідження пам'яток на якісно новому рівні, оптимізувати доступ до всієї сукупності матеріалів дослідникам історії та матеріальної культури.

Наукове описування книжних джерел дає змогу сформувати фундамент національної культури і є важливим компонентом наукового осмислення книги як джерела знань.

Примітки

¹ Гальченко О. М. Оправа українських книг та стародруків як об'єкт кодикографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 05.25.04 / НАН України. – К., 1994. – 18 с.

² Іванова О. А. Рукописна книга XVI ст. в Україні. Основні засади кодикологічного опису : дис. ... канд. філол. наук : 07.00.08 / НАН України. – К., 2003. – 220 арк.

³ Кольбух М. М. Кирилична рукописна книга XVI ст. в історико-культурному процесі в Україні: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03 / НАН України. – К., 2008. – 21 с.

⁴ Іваннікова М. К. Кирилична світська книга XVII ст. в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : історико-кодикологічний опис : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / НАН України. – К., 2003. – 18 с.

⁵ Клименко Е. С. Музична крюкова рукописна книга XII – початку XX ст. в Україні: історико-кодикологічний опис : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / НАН України. – К., 2007.

⁶ Сергєєва І. А. Історико-книгознавчий аналіз та археографічний опис єврейських декорованих рукописних пам'яток України XVIII – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / НАН України. – К., 1998. – 16 с.

⁷ Чернухін Є. К. Грецькі рукописи IV–XX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кодикологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 07.00.08 / НАН України. – К., 1999. – 19 с.

⁸ Міщук С. М. Історико-кодикографічні та бібліографічні дослідження рукописно-книжкової спадщини України (друга половина XIX – 30-ті роки XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 / НАН України. – К., 2009. – 32 с.

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
УДК 027.1:027.021(477-25):004.7

Тетяна Мяскова,

старш. наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

КНИГИ ІЗ РОДОВОЇ БІБЛІОТЕКИ БАРОНІВ ШОДУАРІВ У ФОНДІ ВІДДІЛУ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ ТА ІСТОРИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ НБУВ: ВІД ДРУКОВАНОЇ КНИГИ ДО ЕЛЕКТРОННОЇ БД

Публікація присвячена родовій бібліотеці баронів Шодуарів. На основі історико-книгознавчого аналізу документів із тієї частини родової книгозбірні, яка зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ, висвітлюється склад і зміст книжкового фонду. Розглянуто поповнення електронної БД на родову бібліотеку Шодуарів за допомогою САБ ІРБІС-64.

Ключові слова: родова бібліотека, Шодуари, електронна база даних.

Родина Шодуарів * разом із відомими шляхетними родами Правобережної України й Волині увійшли в історію нашої держави як відомі колекціонери предметів старовини та мистецтва. Інтерес до культурної спадщини Шодуарів активізувався за роки Незалежності України. Особливу цінність становить родова бібліотека Шодуарів, історичне значення якої

---

* Шодуари, середина XVIII – початок XX ст. – рід баронів Росії (історичні корені фамільного гербу «Шодуар» походять з Франції). Ян Йозеф Шодуар (середина XVIII ст. – 20-ті рр. XIX ст.) – перший представник роду – займався торгівельною справою. Антуан Шодуар (1749–1824) – нідерландський філософ і мораліст, автор багатьох праць, бібліофіл – перший фондоутворювач родової книгозбірні. Станіслав Янович Шодуар (1790–1858) – учений-нумізмат, бібліофіл, член Імператорського археографічного товариства, член-кореспондент Імператорської АН, власник музею. Максиміліан Станіславович Шодуар (1816–1881) – ентомолог, колекціонер, бібліофіл (поповнив родову бібліотеку фаховою літературою). Іван Максиміліанович Шодуар (1859–1919) – хімік, колекціонер, бібліофіл, меценат // Шодуар. Русский биографический словарь. Т. 23 : Шебановъ – Шютцъ / Изд. под наблюдением пред. Импер. Рус. ист. о-ва А. А. Половцова. – СПб, 1911. – С. 360 ; Особові архівні фонди Інституту рукопису : путівник / ред. колеґія : О. С. Онищенко (відп. редактор), Г. В. Борзяк, С. Г. Даневич (відп. секретар), Л. А. Дубровіна (заст. відпов. редактора), Н. М. Зубкова, Т. І. Ківшар, С. Г. Кулешов, В. Ю. Омельчук, Ю. А. Пінчук, П. Т. Тронько / Національна академія наук України. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Інститут рукопису. – К., 2002. – С. 594.

було підтверджене ще в перші роки радянської влади [1]. Родова бібліотека та архів Шодуарів стали об'єктом дисертаційного дослідження Є. О. Біленького [2]. Формування приватної бібліотеки баронів Шодуарів вивчала Л. Дахненко [3]. Дослідженням нумізматичних документів із родового зібрання Шодуарів займався Г. Міщук [4]. Основною джерельною базою попередніх досліджень став фонд баронів Шодуарів (ф. 283) та ф. І в Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, вибіркові документи Центрального державного історичного архіву України в м. Києві та Державного архіву Житомирської області. Проте залишилися поза увагою дослідників книги, що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Саме ці книги стали джерельною базою нашого дослідження, основні результати якого викладені в цій статті.

Аналізуючи результати попередніх наукових досліджень, зокрема, дисертаційного дослідження Є. Біленького [2], можна зробити висновок, що колекціонування витворів мистецтва та старовини займався безпосередньо барон Станіслав Шодуар (він є власником одного з найвизначніших приватних музеїв в Європі), тоді як до формування родової бібліотеки причетні усі представники родини Шодуарів. Так, зародження родової книгозбірні, першим фондоутворювачем якої вважається Антуан Шодуар (1749–1824), відбулося на початку XIX ст. Формувалось книжкове зібрання Антуана під час численних подорожей по Франції, Німеччині, Англії, Швейцарії та Польщі.

Припускається, що після смерті Антуана Шодуара (20 лютого 1824 р.) його приватне зібрання було куплене лейденським професором Корнелієм Екамом, але не виключається, що частина книгозбірні відійшла й до родової бібліотеки Шодуарів у Івниці.

До середини XIX ст. збиранням родової бібліотеки в Івниці займався Станіслав Янович Шодуар. Його збирацька діяльність зосереджувалася на матеріалах з історії (передусім, церковно-археографічних та історико-культурних пам'яток Правобережної України) та спеціальних історичних дисциплінах.

З другої половини XIX ст. книгозбірня роду Шодуарів практично залишилась без суттєвих змін. З цього періоду було визначено пріоритетний напрям розвитку збирацької діяльності наступним фондовласником – Максиміліаном Станіславовичем Шодуаром. Одночасно зі зберіганням родової бібліотеки Максиміліан поповнював її фаховою науковою літературою переважно природничого характеру (з ентомології, ботаніки, зоології тощо).

З кінця XIX – поч XX ст., коли фондовласником був Іван Максиміліанович Шодуар (останній власник бібліотеки), родова книгозбірня комплектувалась значною мірою науковими, енциклопедичними та бібліографічними працями.

Після переїзду Івана Шодуара до Житомира 1903 р. бібліотечні шафи і книжки з родової книгозбірні були спаковані в Івницькому домі і складені в ящики. У січні 1908 р. спаковану в ящиках бібліотеку разом з шафами перевозили в два етапи з Івницького маєтку до Житомира. Згодом у серпні 1908 р. з родової бібліотеки до бібліотеки Історичного державного музею в Москві була передана колекція цінних і рідкісних кирилических стародруків (92 книги) через бібліотекаря музею К. С. Кузьмінського, який працював зі стародруками шодуарівської бібліотеки, виокремлюючи раритети.

1919 р. у результаті націоналізації родової бібліотеки Шодуарів надійшла до міського музею у м. Житомир, де на базі волинських учбових і приватних зібрань було сформовано книгосховище. У 20-х роках XX століття частину цінних книжок зібрання Шодуарів було зареєстровано створеним Волинським губернським комітетом охорони пам'яток старовини та мистецтва.

Передача родової книгозбірні баронів Шодуарів з фондів Волинського Державного науково-дослідного музею у Житомирі до ВБУ здійснювалася у 1931–1932 рр. Книгозбірня надійшла до ВБУ частково (у складі близько 9421 од. зб.) [5]. Цінні рукописи із зібрання ВБУ одержувала і пізніше. Зокрема, залишки архіву надійшли із Житомирського музею 1979 р. [6]. Саме тоді розпочалося опрацювання зібрання.

Книжкове зібрання Шодуарів упродовж XX ст. було розосереджено по основних та спеціалізованих фондах Всенародної бібліотеки України (зараз – НБУВ). Якщо матеріали, що стосуються родини Шодуарів і зберігаються в Інституті рукопису НБУВ були археографічно опрацьовані в кінці 80-х років XX ст., то реконструкція книжкової частини бібліотеки Шодуарів, що зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ (далі – відділ), була проведена нещодавно. Згідно з «Інструкціями про книжковий фонд відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ» із загального масиву документів були виокремлені книги, що мали ознаки приналежності до родової бібліотеки Шодуарів (печатки та штампи, екслібриси, з детальним описом яких можна ознайомитися із статті С. О. Булатової [7]) та виставлені за збереженими дореволюційними шифрами (в даному випадку – шифрами Волинського губернського комітету з охорони пам'ятників мистецтва та старовини). Після розстановки фонду була проведена інвентаризація кожної одиниці

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 зберігання. Сформувавши історико-культурний фонд за ознаками колекції, отримали інформацію про кількість і склад фонду.

Оскільки родова бібліотека була започаткована як лабораторія для наукових студій в галузі нумізматики, значну частину фонду становлять саме книги із спеціальних історичних дисциплін. Тому серед книг, що мають ознаки приналежності до родової бібліотеки, багато книг з нумізматики польською, французькою та німецькою мовами: твір визначного нумізмата Джозефа Пеллеріна «*Mélange de diverses médailles: pour servir de supplement aux Recueils des médailles de rois et ...*» (Paris, 1765); книга італійського антиквара Леонардо Агостіні, «*La Sicilia di Filippo Paruta descritta con Medaglie, con la giunta di Lionardo Agostini ...*» (Rome, 1649). До книг з нумізматики можна віднести і книгу-довідник німецького письменника, бізнесмена, засновника першої торгівельної школи в Німеччині, Християна Нобака «*Vollständiges Handbuch d. Münz-, Bank- u. Wechsel-Verhältnisse aller Länder u. Handelsplätze d. Erde... T. 3.*» (Rudolstadt, 1833), книгу-каталог історика та нумізмата Джона Пінкертона «*An essay on medals: or, An introduction to the knowledge of ancient and modern coins and medals; especially those of Greece, Rome, and...*» (London, 1808). Інші книги з нумізматики: «*Explication historique et critique des médailles de l'oeuvre du chevalier Hedlinger précédée de l'éloge historique de ce célèbre artiste. Par Chretien de Mechel, Graveur de S.A.S. Monsiegnieur ...*» (à Basle, 1778); «*Regum et imperatorum Romanorum numismata aurea, argentea, aerea a Romulo et C. Iul. Caesare vsque ad Iustinianum Aug / Gharles Groy, Charles de Croy; Antonio Agustín; Jacques de Bie; Richard Collins; Jean-Gaspard Gevaerts...*» (Antuerpiae-Romae, 1654), «*In numismata aerea selectiora maximi moduli e Museo Pisano olim Corrariorum commentarii...*» ([Venetia], 1740–1744).

Для наукових студій (якою була бібліотека Шодуарів на початку існування) необхідна була певна кількість історичних довідників, бібліографічних видань, тощо. Тому збирання та зберігання довідкової літератури з різних галузей знань було вкрай важливе і свідчило про різносторонність інтересів та широку обізнаність всіх представників відомої родини. У відділі зберігається видання французького книготорговця та бібліографа Антуана Августина Ренуара (Renouard), відомого видавця латинських та французьких книг, прикрашених гравюрами Жана Мішеля Моро та ін. «*Catalogue de la bibliothèque d'une amateur, avec notes bibliographiques, critiques et littéraires T. 1–4*» (Paris, 1819). Заслуговує на увагу книга відомого французького зоолога та природознавця Матюрена-Жака Бріссона (Mathurin Jacques Brisson) «*Dictionnaire raisonné de physique. Seconde Edition.*

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 *Revue, corrigée et augmentée par L'Auteur*» (Paris, 1800). Цікавою є також спільна праця французького письменника Delandine, Antoine François та бібліографа Chaudon, Louis Mayeul «*Nouveau dictionnaire historique ou Histoire abrégée de tous les hommes qui se sont fait un nom par des talents, vertus*» (A Lyon, 1805). Серед довідкової літератури із бібліотеки Шодуарів, що зберігається у відділі, нами виявлена книга видатного французького бібліографа Жозефа Марі Керара «*La France littéraire: ou Dictionnaire bibliographique des savants, historiens et gens de lettres de la France* № 4 / Joseph Marie Quérard (Paris, 1730). До довідкових книг можна віднести і фундаментальну працю італійського антиквара та історика мистецтва, видатного фахівця в галузі давньогрецької культури Е. К. Віконта «*Iconographie grecque*» (Paris, 1811), видану у Франції у трьох томах, яка містить портрети видатних осіб античного світу. У фонді відділу друге видання першої польської енциклопедії «Нові Афіни» священника кзєнза Бенедикта Йоахима Хмелевського «*Nowe Ateny albo Akademia wszelkiej scyencyi pełna przez Xiędza Benedykta Chmielowskiego napisane w 4 częściach...*» (Lwowie, 1756). До довідкової літератури відноситься словник німецького філолога, одного із найкращих представників німецької Просвіти Йоганна Христофа Аделунга, праці якого стали основою для розвитку німецького мовознавства «*Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart: mit beständiger Vergleichung der übrigen Mundarten, besonders...*» (Leipzig, 1793–1796).

Серед видань бібліографічного характеру XIX ст. у фонді – ґрунтовна праця в п'яти томах видатного польського лексикографа, директора Публічної бібліотеки у Варшаві Самуеля Богуміла Лінде «*Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumila LINDE / Samuela Bogumila Linde*» (Warszawa, 1807–1814).

Змістовним джерелом для генеалогічних досліджень, що знаходиться у фонді Відділу, є багатотомний гербовник ученого-історика, львівського єзуїта Каспра Несецького «*Herbarz polski. Powiększony dodatkami z poniejszych autorów rkopistów, dowodów, urzdowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza / Kasper Niesiecki, Bobrowicz, Jan Nepomucew, 1809–1892. T. 3*» (Lipsk, 1839).

Серед словників та філологічної літератури, що зберігається у бібліотеці Шодуарів, книга фінського священника-лінгвіста «Фінське слово – книга лексикон» Густава Ренвалла – «*Suomalainen Sana-Kirja. Lexicon linguae finnicae cum interpretatione duplici copiosiore latina, brevior germanica... auctore Gustavo Renvall. T. 1*» (Aboae, 1826). У фонді відділу представлена книга із китайської граматики французького сходознавця Етьєна Форманта

«*Linguae Sinarum Mandarinicae hieroglyphicae grammatica duplex, Latinè, et cum characteribus Sinensium: item Sinicorum Regiae Bibliothecae librorum catalogus...*» (Paris, 1742). Є книги з грецької граматики – німецького філолога, нумізмата та письменника Християна Фрідріха Вільгельма Якобса «*Elementarbuch der griechischen Sprache für Anfänger und Geübtere...*» (Jena, 1823) та August Matthiä «*Ausführliche griechische Grammatik*» (Leipzig, 1825–1827). Зберігся і перший підручник з польської граматики, складений піаристами «*Gramatyka dla szkół narodowych na Klasse III / Onufry Andrzej*] [*Kopczyński Onufry Andrzej*]» ([Warszawie], 1783), а також нове видання книги французького філолога абата Жерара Габрієля «*Synonymes françois...*» (Amsterdam, 1765).

Численні подорожі Шодуарів по країнах Західної Європи відобразилися також на змісті книжкового зібрання. У фонді є книги з географії, написані французькою, польською мовами, наприклад, твір шотландського вченого Джона Пінкертона «*Géographie moderne: rédigé sur un nouveau plan... : renfermant la concordance des principaux points de la géographie ancienne et du moyen age avec la géographie moderne / trad. de l'Anglais, avec des notes et augmentations par C. A. Walckenaer; précédé d'une introduction à la géographie mathémat. et critique par S. F. Lacroix d'un atlas de 42 cartes. T. 1–4*» (Paris, 1804); книга німецького вченого-енциклопедиста, фізика, метеоролога, географа, ботаніка та мандрівника, чий численні роботи складають цілу енциклопедію природознавства, Фрідріха Генріха Олександра Гумбольда «*Voyage aux régions équinoxiales du Nouveau Continent : fait en 1799, 1800, 1801, 1802, 1803 et 1804 par Al. de Humboldt et A. Bonpland T. Quatrième*» (Paris, 1817). Інші книги з географії, що зберігаються у відділі і належать до родової бібліотеки Шодуарів: «*Nouvelle géographie universelle, descriptive, historique, industrielle et commerciale des quatre parties du monde*» (Paris, 1802), «*Gramatyka geograficzna albo zbiór dokładny geografii nowym ułożony i zebrany sposobem / S. R. Ładowski*» (Warszawie, 1774), «*Bibliothèque géographique et instructive des jeunes gens, ou Recueil de voyages intéressants dans toutes les parties du monde, pour l'instruction...*» (Paris, 1804–1807).

Значну частину книг із бібліотеки Шодуарів, що зберігаються у відділі, становлять видання з історії європейських країн французькою та англійською мовами. Заслуговує на увагу книга німецького історика Йоганна Георга Августа Галлеті «*Allgemeine Weltkunde oder: Geographisch-statistisch-historische Übersichtsblätter aller Länder... / Galletti, Johann Georg August*» (Pest und Wien, 1822), інші книги з історії «*Histoire des révolutions de Pologne*» (Warsowie, 1778), «*D. Hume. The history of*

England from the invasion of Julius Caesar to the revolution in 1688. T. 2–6, 8» (Edinburgh, 1818), «*Nouvel Abergè chronologique de l'histoire de France*» (Paris, 1756).

У фонді значна кількість книг з історії Польщі – це підтверджує думку Ф. Радзішевського [8], що одним із найзначніших у родовій бібліотеці Шодуарів був відділ «Полоніка», який репрезентує книги польського письменника, історика, перекладача, видавця, соратника останнього польського короля Станіслава Августа, єпископа Смоленського Адама Нарушевича. А. Нарушевич відомий такими фундаментальними працями як семитомна історія польського народу та автор численних перекладів та оригінальних віршів «*Kaia Korneliusza Tacyta dzieła wszystkie...*» – (Warszawie, 1804); «*Historia Jana Karola Chodkiewicza, wojewody wilenskiego, hetmana WKL*» (W Warszawie, 1805). Також слід виокремити книгу польського письменника, драматурга та державного діяча Юліана Немцевича «*Dzieje panowania Zygmunta III: króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego, itd, Julian Ursyn Niemcewicz*» (W Warszawie, 1819). Інші документи з історії Польщі: «*Historia naturalna Królestwa Polskiego. T. 1, 2*» (Б. М., 1804), «*Historia Polska zrocona / Wincent Kadlubek*» (W Lowiczu, 1803).

Окремо відмітимо видання Шарля Левека, автора найкращої книги про історію Росії, написану іноземцем Сьєра, досить популярного історика в XVIII сторіччі. «*L'Histoire De Thucydide, Fils D'Olorus. T. 1*» (Paris, 1795).

Оскільки Антуан Шодуар був відомим нідерландським теологом, у родовій бібліотеці багато літератури з богослов'я. Богословська література представлена творами авторів, які були причетні до різних релігійних конфесій. На почесному місці «Житіє святих» католицького теолога-єзуїта, першого ректора Віленського університету Петра Скарги без місця і року видання «*Żywoty Świętych Pańskich, święci pańscy, Życiorysy świętych, imię, kalendarz świętych, dzieje życia świętych, imiona, wszyscy święci, kalendarz kościelny, dni...*» та «*[Żywoty świętych starego i nowego zakonu] / Piotr Skarga* (Krakow, 1644). Привертає увагу книга німецького протестантського богослова Йоганна Фрідріха Вільгельма Єрусалима «*Discours philosophiques sur les principes fondamentaux de la religion T. 1. / Johann Friedrich Wilhelm Jerusalem, Samuel Rodolphe Jeanneret*» (Yverdon, 1770). У фонді Відділу проповіді пастора М. Конте «*Sermons choisis de M. Le Cointe, Pasteur de l'Eglise de Genève, sur divers sujets intéressants*» (Genève, 1783). До релігійної тематики можна віднести книгу англійського письменника та місіонера Генрі Мартіна «*Novum Testamentum Domini et Salvatoris nostri Jesus*» (Petropoli, 1815). Інші книги з релігійної тематики: книга французького

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 історика-богослова, бенедиктинця Мішеля ле К'єна «*Oriens christianus in quatuor patriarchatus digestus. Opus posthumum. T. 3*» (Paris, 1740); книга німецького лютеранського теолога та історика Готліба Верндорфа «*Oratio saecularis in memoriam Prussiae ante CCC. annos excussa ordinis Teutonici dominatione a rege Poloniae Casimiro in fidem receptae ac regno spontaneo accessu iunctae publice feria quarta cinerum die XXVII. Febr. an. MDCCLIV. recitata a Gottlieb Wernsdorfio...*» (Gedani, 1754); книга італійського теолога Роберта Белларміна «*Księga Roberta Bellarmina... Jaśnie Oświecony Xiąże...*» (S. L., 1776–1777); книги швейцарського богослова Джейкоба Верне «*Instruction chretienne, divisee en cinq volumes; seconde edition, retouchee par. / Jacob Vernet. – 4 ed.*» (Genève, 1807) «*The Holy Bible, containing the Old and New Testaments, in the Arabic...*» (Newcastle-upon-Tyne, 1811), «*Abrégé De L'histoire Et De La Morale Et De L'ancien Testament Collectif*» (Paris-Lyon, 1819).

Оскільки представники родини Шодуарів були відомі не тільки як колекціонери старовини, але й мали певні наукові здобутки серед книг, які зберігається у фонді відділу і раніше належали баронам Шодуарам. Особливо багато природничої літератури, зокрема книга французького зоолога та природознавця Матюрена Жака Бріссона, «*Dictionnaire raisonné de physique...*» (Paris, 1800). Заслуговує на увагу багатотомне видання французького математика, біолога, натураліста Жоржа-Луї Леклерка, графа де Бюффона, відомого своєю фундаментальною 36-томною працею з природничої історії: «*Histoire naturelle générale et particulière: avec la description du Cabinet du Roy, par Buffon et daubenton / Georges-Louis Leclerc Buffon. T. 1–36*» ([Aux Deux-Ponts], S. A). Книги з ботаніки – праця видатного французького зоолога-натураліста Жоржа Кюв'є «*Recherches sur les ossemens fossiles de quadrupèdes: où l'on rétablit les caractères de plusieurs espèces d'animaux que les révolutions du globe paroissent avoir détruites. Les os fossiles des environs de Paris T. 1*» (Paris, 1812). У фонді відділу книга вченого натураліста, педагога, професора Віленського університету Станіслава Боніфаці Юдзилла «*Opisanie roslin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosących wedlug układu Linneusza*» (Wilno, 1791). Книга є описом флори Литви за класифікацією Ліннея. Автор отримав за «*Opisanie roslin...*» золоту медаль з рук останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського.

Представлені у фонді і видання з фізики та математики: книги французьких математиків П'єра Вариньона «*Nouvelle mécanique ou statique: dont le projet fut donné en M.DC.LXXXVII...*» (Paris, 1725) та Жана Озанама «*Récréations mathématiques et physiques, qui contiennent plusieurs*

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 *problèmes d'arithmétique, de géométrie, de musique, d'optique, de gnomonique, de cosmographie, de mécanique, de pyrotechnie et de physique: avec un Traité des horloges élémentaires...*», Mr. Le Clerc «*Traité de Geometrie*» (Paris, 1750). Книги з фізики: «*Fizyka dla sykol narodowich*» (Krakow, 1792), «*Le vrai systeme de physique generale de M. Isaac Newton*» (Paris, 1763), M. l'Abbe Nollet «*Leçons de phisique expérimentable*» (Paris, 1758–1759) (1735). До складу родової книгозбірні потрапила і література з хімічних наук: книга німецького агрохіміка Адольфа Майєра «*Lehrbuch der Agrikulturchemie in vierzig Vorlesungen. Heidelberg...*» (Heidelberg, 1876). Інші видання з хімії Krumlowskij J. «*Nauka chemicyna slawnego Jakoba Spielmanna*» (Krakow, 1791), «*Mineralogical nomenclature alphabetically arranged with synoptic table of the chemical analyses of minerals*» (Edinburgh, 1814).

У фонді відділу є медична література: монографія швейцарського лікаря Семюела Огюста Андре Давида Тюссо «*L'onanisme. Dissertation sur les maladies produites par la masturbation*» (Lausanne, 1791); Wiechardt T. «*Anatomia to iest nauka poznania*» (Krakow, 1793), «*O wakcynie czyli tak nauwaney ospie krowiey*» (Wilno, 1803).

Є серед книг відділу, що належать до родової бібліотеки Шодуарів, багато підручників для середніх навчальних закладів минулих століть: книга відомого німецького математика та музикознавця, ректора Штутгартського університету Бернарда Guglera «*Lehrbuch der deskriptiven Geometrie*» (Stuttgart, 1874). Інші підручники: «*Botanika dla sykol narodowzch*» (Warszawie, 1785); «*Zoologia cwylly zwierretopismo dla szkol narodowych*» (Warszawie, 1789), «*Logarytmy dla szkół narodowych*» (W Warszawie, 1787).

Є у фонді і книги із правознавства: Jablonowska Anna z Sapiehow «*Ustawy powszechne dla dobr moich rzqdcow: podlug exemplarza drukowanego tego roku w Siemiatyczach T. 1–2*» (Warszawie, 1786–1787); збірка юридичних прав Анджєя Замойського «*Zbiór praw sądowych na mocy konstytucyi roku 1776 przez A. Zamoyskiego...*» (Warszawie, 1778); «*Zbiór praw litewskich od roku 1389 do roku 1529: tudzież rozprawy sejmowe o tychże prawach od roku 1544. do roku 1563*» (Poznan, 1841).

Книги з військової справи представлені твором прусського генерала Фрідріха Вільгельма Ернста барона фон Гауді (Gaudy F. W.) «*Instruction adressée aux officiers d'infanterie, pour tracer et construire toutes sortes d'ouvrages de campagne, et pour mettre en état de défense différens petits postes, comme les cimétieres, les eglises, les chateaux, les villages, les villes et les bourgs*» (La Haye, 1768).

У фонді є книга з економіки професора імп. Віленського університету Яна Зноско «*Nauka ekonomii politycznej podlug ukladu Adama Smith* (W Wilnie, 1811).

Привертає увагу книга Фрідріха Людвіга Яна, німецького педагога, відомого як «батько гімнастики» «*Der chronischen Krankheiten: nach eigenen Erfahrungen und Beobachtungen, und mit Berücksichtigung der bewährtesten Schriftsteller systematisch bearbeitet Bd. 2*» (Buchhandlung, 1817). Видання присвячене лікуванню хронічних захворювань.

Характерною ознакою для всіх фондівласників роду Шодуарів є те, що впродовж усього свого життя вони любили книгу, були істинними бібліофілами. Поряд з власними науковими інтересами та численними захопленнями у своїй збирацькій діяльності Шодуари колекціонували також твори художньої літератури. У фонді відділу – книги видатного французького байкаря Лафонтена, відомого сатирика та вільнодумця, автора «Казок і розповідей у віршах» («*Contes et nouvelles en vers*», livres 1–5, 1665–85) та відомих «Байок» («*Fables*», livres 1–6, 1668; livres 7–11, 1678–79; livres 7–11). Оскільки у віршованих «Казках» Лафонтена висміювались товстосуми, церковники та прихильники старовини, перші видання веселих творів Лафонтена, було заборонено, а їх видавництво перенесено до Голландії. У складі фонду Відділу твори Лафонтена, виданні в Амстердамі «*Contes et Nouvelles en vers / Jean de la Fontaine. T. 1–3*» (Amsterdam, 1762). Є у фонді і збірки байок Лафонтена «*Fables choisies mises en vers par J. de La Fontaine / Jean de la Fontaine*» (Leiden, 1764–1786). Художня література представлена також виданням М. Сервантеса «*El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra*» (Berlin, 1804); героїчною комедією Мольєра «*Comédie pastorale héroïque*» (Б/м, б/г), «*Mélicerte*», ще однією героїчною комедією з віршами Мольєра «*Dom Garcie de Navarre ou Le Prince jaloux: comédie Heroïque...*» (Б/м, б/г). Інші художні видання: «*Hypermnestra, tragedia / par Mr. le Mierre*» (Amsterdam, 1659), твір французького енциклопедиста, історика, письменника, філософа, філолога та драматурга Ж.-Ф. Мармонтеля «*Aristomene: tragédie. Front Cover. Jean François Marmontel*» (A la Haye, 1752); книга англо-ірландського письменника Олівера Голдсмита «*Wikary Wekfildzki: powieść. by Oliver Goldsmith; Hipolit Bilotnick / Oliver Goldsmith*» (W Warszawie, 1825), – цей роман свого часу був одним із найпопулярніших художніх творів XVIII ст.; твір французького драматурга, музиканта, дипломата П'єра Огюстена де Бомарше «*Tarare: opéra en cinq actes, avec un prologue / Musigue M. Salieri*» (Paris, 1787); твори італійського письменника Алессандро Тассоні «*La secchia rapita di Alessandro Tassoni*

«*Arricchita di annotazioni*» (Parigi, 1768); книга англійського письменника Самуеля Річардсона «*Histoire de Sir Charles Grandison: contenue dans une suite de lettres: en 7 volumes.*» (A Leide, 1764); зібрання творів французького державного діяча кардинала де Берні «*Oeuvres complètes de François-Joachim de Pierres Bernis (cardinal de...)*» (Paris, 1798).

У відділі серед книг, що належать Шодуарам – повне зібрання творів французького історика Жана Француа Мармонтеля «*Oeuvres complètes de M. Marmontel, historiographe de France, et secrétaire perpétuel de l'académie française. T. 1–17*» (Paris, 1787); повне зібрання творів комедіографа Франції та нової Європи, засновника класичної комедії Мольєра (справжнє ім'я – Жан Батіст Поклен) «*Oeuvres de Molière. T. 1–8*» (Lyon, 1803?).

Твори письменників та філософів епохи Просвітництва репрезентують видання праць Вольтера «*Lettres de quelques juifs portugais, allemands et polonais à M. de Voltaire, avec des réflexions critique, & c., et un petit commentaire, extrait d'un plus grand*» (Paris, 1805), та «*Oeuvres completes de Voltaire. T. 1–68*» (Paris, 1784); Жан-Жака Руссо «*Cuvres complètes de Jean-Jacques Rousseau / Jean-Jacques Rousseau. T. 1–36*» (Paris, 1788–1793). Серед книг з бібліотеки Шодуарів – повне зібрання творів французького письменника-гуманіста, лікаря, Француза Рабе «*Les Oeuvres de Me François...*» (A Lyon, 1788), а також твори давньогрецьких та давньоримських письменників: Плутарха «*Les vies des hommes illustres de Plutarque...*» (Paris, 1802), Гомера «*Odyssea: текст со словарем и приложением о Гомеровском диалекте / сост. Я. Кремером*» (Москва, 1871); Горация «*Qvinti Horatii Flacci opera: ad exemplar londinense a Iohanne Pine, tabvlis...*» (Berlin, 1745), Сенеки «*Luciusza Anneusza Seneki O krotkosci zycia, o zyciu szczesliwym, o opatrznosci, o pokoiu duszy, o stalosci madrego ksiag piecioro / Przekladania x. Dawida Pilchowskiego...*» (W Wilnie, 1771).

Серед російськомовних видань, яких у бібліотеці Шодуарів була незначна кількість, привертає увагу праця М. М. Карамзіна «*Учебная книга русской словестности*» (Б/м, 1819).

У фонді відділу є періодичні видання, що мають ознаки приналежності до бібліотеки Шодуарів: «*Feuilleton du Journal de la librairie*» (Paris), «*Bulletin de la Société de géographie*» (Paris), «*Kuryer Polski*», «*Korrespondenta Kraiowego i Zagranicznego*» (Warszawie), «*Journal des Savants*» (Paris), тощо.

Загалом у відділі більше 1300 од. книг, що за ознаками належать до родової книгозбірні Шодуарів. Важливим питанням історичної науки є

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
актуалізація великого масиву документів, що зберігаються у бібліотеках України. Адже людина енциклопедичних знань Станіслав Шодуар залишив нащадкам видатну за складом та змістом бібліотеку, яка має надзвичайну цінність для історико-книгознавчих досліджень.

Здійснивши історико-книгознавчий аналіз книг із бібліотеки Шодуарів, можна зробити висновок, що склад документів зумовлений професійною діяльністю та колекційними інтересами представників роду.

За допомогою САБ ІРБІС-64 фахівці Відділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ розробили БД «Бібліотека Шодуарів» [9], яку було поповнено 1505 бібліографічними записами книг із родової бібліотеки баронів Шодуарів. Бібліографічна база даних вміщує не тільки формалізовано повноцінний опис документів за усіма правилами сучасної орфографії, а й в майбутньому зможе надавати інформацію про будь-який вид і кількість наявного матеріалу: ілюстрації, повні тексти, наявність екслібрисів тощо. Переважна більшість книг, що зберігається у відділі, містить такий екслібрис: Геральдичний герб, мідьорит, 70x58 з гербом барона де Шодуара, який підтримує двоє коней, та девізом зверху у картуші «In te Domino Spero» і підписом унизу подвійної рамки «Ex Bibliotheca L.: Bar: Stanislai DE Chaudoir». Графічна композиція витримана у стилі класицизму. Автор – французький медальєр та гравер П'єр-Хуберт Денуайє, про що свідчить підпис зліва під рамкою гравюри: «H. Desnoyers sculp». Іноді екслібрис наклеєний поверх попередніх знаків. За допомогою електронної бази даних можна встановити і мовну характеристику документів. Видання опубліковані французькою, німецькою, італійською, польською, російською мовами та латиною. Одне видання представлено персидською мовою.

Оскільки сьогодні бібліотека Шодуарів не є єдиним цілим (за даними Петрова, вона складає близько 30 тис томів (1888) [10, с. 75], а за даними Уго Іваска, – 40 тис. (1904 р.) [11]), постає питання пошуку документів у інших спеціалізованих підрозділах НБУВ та бібліотеках інших установ. Задля розвитку історичної науки було б доцільно провести реконструкцію та загальний облік історико-культурної спадщини Шодуарів, встановити коло архівних документів, що зберігаються на теренах України та Росії. Документи із родового зібрання Шодуарів можна виявити лише емпіричним способом через перегляд всіх фондів, пошук за власницькими ознаками. В перспективі САБ ІРБІС-64 надасть можливість організувати одночасну роботу із бібліографічними БД багатьох користувачів у межах

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
однієї чи кількох установ. Необхідно створити механізм, який уможливив би повну інтеграцію створених БД в корпоративні бібліотечні мережі інших установ.

Список використаних джерел

1. Архів Інституту рукопису НБУВ, оп. 1, № 18, арк. 50–51.
2. Біленький С. А. Архів і бібліотека Шодуарів як джерело з історії колекціонування і бібліографії в Україні XIX–XX ст.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Біленький Євген Андрійович; НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – К., 2001. – 174 арк.
3. Дахненко Л. Про формування приватного музею баронів де Шодуар // З історії колекціонування в Україні: Тези Всеукр. наук. конф., присвяченої збирацькій діяльності баронів де Шодуар. Житомир, 10–12 жовтня 1994 р. – Житомир, 1994. – С. 3.
4. Мицук Г. Станіслав Шодуар – власник нумізматичних рукописів та колекціонер античних нумізматичних старожитностей // Волинські історичні записки. Т. 3. – 2009. – С. 116–118.
5. Архів ІР НБУВ, оп. 1, од. зб. 43, арк. 70.
6. Архів ІР НБУВ, Книга надходжень 1957–1985 рр., арк. 40, № 146.
7. Булатова С. О. Екслібриси Станіслава Шодуара на книжках родового бібліотечного зібрання Шодуарів у фондах НБУВ // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2009. – Вип. 13. – С. 184–195.
8. Radziszewski F. Wiadomość historyczno-statystyczna o bibliotekach znakomitszych i archiwach publicznych i prywatnych ... – Kraków, 1875. – С. 21.
9. Лобузін К., Лобузін І. Інформаційні технології в організації роботи спеціалізованих підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Наукові праці НБУВ. – К., 2011. – Вип. 29. – С. 173–183.
10. Петров Н. И. Библиотека барона Шодуара и вновь открытое древнее изображение св. Бориса и Глеба и, может быть, Св. Владимира // Киевская старина. – 1888. – Т. 8. – С. 33–39.
11. Иваск У. Г. Частные библиотеки в России: приложение к альманаху «Русский библиофил» за 1911 г. – СПб, 1912. – Ч. 1, 2. – С. 75.